DREPTURILE REPRODUCTIVE – DREPTURI FUNDAMENTALE ALE OMULUI. ABORDĂRI DOCTRINARE DE ANSAMBLU

REPRODUCTIVE RIGHTS – FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS. OVERALL DOCTRINAL APPROACHES

Ion GUCEAC, ORCID: 0000-0002-9497-4628

e-mail: guceacion@gmail.com

CZU: 342.7:613.880

Prezentul studiu are drept scop afirmarea doctrinară și consolidarea legislativă a drepturilor reproductive în calitatea lor de drepturi fundamentale ale omului, facilitând o mai bună cunoaştere şi înţelegere a conținutului acestor drepturi.

În literatura juridică din Republica Moldova, problematica drepturilor reprorductive, deocamdată, rămâne o zonă prea puțin cercetată și dezbătută în studiile juridice. Cercetările de până acum arată că în afara câmpului de interes științific rămân multe întrebări legate de definirea conținutului drepturilor reproductive ale omului, a mecanismului și a limitelor realizării acestor drepturi, stabilirea locului lor în sistemul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Din analiza unor publicații științifice privitor la drepturile reproductive, constatăm poziții ambigue, soldate și cu lipsa unei viziuni doctrinare clare asupra acestui subiect. În condițiile unui ritm „ameţitor de dezvoltare a tehnicilor medicale din domeniul geneticii și reproducerii umane asistate", cercetătorii înaintează o serie de întrebări: „Care este limita? Unde ar trebui să ne oprim? Care sunt consecințele unei legislații insuficiente sau superficiale în aceste domenii?" [1, p.217].

O parte dintre autori, corelând drepturile reproductive cu dreptul la viață, consideră că este imposibil să se facă referire la drepturile reproductive ale omului ca o categorie de drepturi subiective distincte. În schimb, se consideră că este necesar să fie distinse alte categorii, precum „sănătatea reproducerii", „capacități de reproducere", ca obiecte de reglementare normativă a activității de reproducere. În acest context se consideră că drepturile reproductive au un caracter condiționat și nu pot fi apreciate ca o categorie aparte de drepturi subiective, cu atât mai mult, acestea nu pot fi incluse în categoria drepturilor fundamentale ale omului [2, p.11]. Alți autori, deși menționează despre unele drepturi reproductive (dreptul de a avea acces la inseminarea artificială și alte tehnici de reproducere medicală asistată), preferă să le includă în „seria drepturilor și obligațiilor părintești" [3, p.88]. Într-o altă opinie, drepturile reproductive sunt evaluate ca fiind dreptul tuturor cetățenilor de a decide liber și independent cu privire la aspectele

legate de naşterea copiilor, de a avea acces la informaţiile şi îngrijirile medicale necesare. Promovarea drepturilor reproductive presupune ca statul să-şi asume responsabilitatea pentru promovarea unei politici demografice, bazată, în primul rând, pe schimbarea poziţiei în ierarhia instituţiilor sociale şi pe revigorarea tradiţiilor spirituale şi morale ale familiei, a valorii vieţii umane, a maternităţii şi a paternităţii [4, p.16]. Unii autori consideră că drepturile reproductive sunt o manifestare a drepturilor la procreare, inclusiv la luarea deciziei privind conceperea unui copil, planificarea numărului de copii, determinarea intervalelor dintre naşterile lor, utilizarea tehnologiilor moderne de reproducere în cazul în care conceperea în mod natural nu este posibilă [5, p.10].

Desigur, aceste explicaţii nu pot fi considerate ca fiind exhaustive, conţinutul acestei categorii, în viziunea noastră, fiind mai amplu. Astfel, drepturile reproductive pot fi privite ca un ansamblu de drepturi, inclusiv libertatea de alegere a comportamentului reproductiv; dreptul la protecţia sănătăţii reproductive şi la respectarea drepturilor reproductive; acces la asistenţă medicală gratuită în limita volumului garantat; dreptul la neamestec în materie reproductivă: dreptul la libertatea de a decide cu privire la naşterea copiilor fără discriminare, ameninţări şi violenţă; dreptul la inviolabilitatea vieţii intime, familiale şi private, păstrarea informaţiei ce constituie secret profesional medical; dreptul la consiliere gratuită în probleme ce ţin de planificarea familială.

Deşi nu operează cu noţiunea de drepturi reproductive, Constituţia Republicii Moldova conţine dispoziţii care asigură protecţia acestor drepturi. Astfel, în conformitate cu articolul 48 din Constituţie, familia constituie elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la ocrotire din partea societăţii şi a statului. Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimţită între bărbat şi femeie, pe egalitatea lor în drepturi şi pe dreptul şi îndatorirea părinţilor de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea copiilor [6]. Atragem atenţia asupra a două aspecte constituţionale importante: în primul rând, vorbim despre încheirea căsătoriei de către reprezentanţii diferitelor sexe şi, în al doilea rând, aceasta prevede egalitatea în drepturi a soţilor în relaţiile de familie, care trebuie luată în considerare, atunci când aceştia decid în exercitarea anumitor drepturi reproductive.

Principiul constituţional al protecţiei familiei, maternităţii şi copiilor este dezvoltat şi în legislaţia ramurală a Republicii Moldova. Astfel, Legea privind sănătatea reproducerii stabileşte „cadrul legal în domeniul ocrotirii sănătăţii reproducerii populaţiei în scopul asigurării drepturilor fundamentale ale omului la ocrotirea sănătăţii şi la asistenţă medicală". Legislatorul defineşte (art. 2) „drepturile la reproducere" ca drepturi bazate pe recunoaşterea dreptului tuturor cuplurilor heterosexuale şi al indivizilor de a decide liber şi responsabil asupra numărului de copii pe care doresc să îi aibă, asupra intervalului dintre sarcini şi asupra momentului când vor să aibă copii, precum şi dreptul la folosirea metodelor de contracepţie, la acces la servicii de calitate de ocrotire a sănătăţii reproducerii, la educare şi informare în acest domeniu [7].

În Legea cu privire la ocrotirea sănătăţii reproductive şi planificarea familială, drepturile reproductive sunt interpretate ca drepturile persoanei la ocrotirea sănătăţii sale reproductive, luarea liberă a deciziilor referitoare la naşterea copiilor în căsătorie

sau în afara căsătoriei, precum şi la asistenţa medico-socială, inclusiv la informare şi consultanţă în acest domeniu [8]. Capitolul II din această lege consacră mai multe drepturi reproductive, cum ar fi: dreptul la luarea liberă a deciziei referitoare la reproducere; dreptul la informaţie asupra sănătăţii sale reproductive şi planificării familiale; dreptul la beneficierea de servicii de ocrotire a sănătăţii reproductive şi de planificare familială; dreptul minorilor la ocrotirea sănătăţii reproductive şi la educaţie sexuală; dreptul la donarea celulelor sexuale; dreptul la însămînţare artificială şi fecundare în vitro; dreptul la utilizarea metodelor de contracepţie; dreptul la confidenţialitate în realizarea drepturilor la reproducere. Nu putem trece cu vederea nici Codul civil, care consacră o instituție nouă numită „Respectul datorat ființei umane și drepturilor ei inerente”, care la capitolul drepturi ale personalității recunoaște că în condițiile legii, orice persoană fizică are dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și psihică … la respectarea vieții intime, familiale și private … precum și la alte asemenea drepturi recunoscute de lege [9].

De menționat că, la nivel național, majoritatea țărilor percep drepturile reproductive ale omului ca fiind oportunități garantate, încurajate de stat în domeniul reproducerii populației. Totuși credem că este extrem de important să fie stabilit cu rigurozitate sensul constituțional al drepturilor reproductive ale omului, fapt ce le-ar transpune într-un alt plan de valori în plan național, cum ar fi, de exemplu, instituirea unui mecanism special de reglementare normativă și implementare a legislației în domeniu. În consecință, constituționalizarea drepturilor reproductive ale omului nu ar face decât să genereze un grad mai înalt de protecție, deoarece orice act normativ, care ar afecta un aspect sau altul al procesului complex de reproducere umană, ar putea fi estimat din punctul de vedere al corespunderii cu Legea Fundamentală, în cazul în care devine obiectul unei sesizări în ordinea procedurii constituționale.

În unele constituții pot fi identificate dispoziții consacrate protecției acestor drepturi. De exemplu, în Constituția Sloveniei (art. 55 Libertatea de alegere în privinţa procreării) se menționează despre libertatea oricărei persoane de a fi liberă să decidă dacă va avea copii sau nu. Potrivit Constituției, statul garantează mijloacele pentru exercitarea acestei libertăți și creează condiţiile care să permită părinţilor să decidă să aibă copii [10, p.558]. Constituția Irlandei (art. 40) obligă statul să recunoască dreptul la viaţă al fătului și, ţinând cont de dreptul egal la viaţă al mamei, să garanteze respectarea în legile sale, asigurând, în măsura în care acest lucru este posibil prin legile sale, apărarea și respectarea acestui drept [11, p.792]. Constituția Ungariei (art. L) obligă statul să încurajeze angajamentul de a avea copii [12, p.787]. În Constituția Republicii Moldova (art. 49) se menționează despre sarcina statului de a facilita, prin măsuri economice şi prin alte măsuri, formarea familiei şi îndeplinirea obligaţiilor ce îi revin, să ocrotească maternitatea, copiii şi tinerii, stimulând dezvoltarea instituţiilor necesare.

Actualmente, așa cum menționam *supra*, în legislația Republicii Moldova drepturile reproductive sunt interpretate ca drepturile persoanei la ocrotirea sănătăţii sale reproductive, luarea liberă a deciziilor referitoare la naşterea copiilor în căsătorie sau în afara căsătoriei, precum şi la asistenţa medico-socială, inclusiv la informare şi consultanţă în

acest domeniu. Aceasta mărturisește despre interesul legislatorului național, de a enunța o definiţie a drepturilor reproductive ale omului. În același timp, dezvoltarea tehnologiilor biomedicale va impune dreptul în calitatea acestuia de instrument de reglementare a relațiilor sociale să răspundă explicit și altor provocări majore ale timpului nostru, inclusiv în materia drepturilor reproductive.

În aceste condiții, avem nevoie de un „punct de cotitură" în proiectarea și fundamentarea argumentelor capabile să favorizeze cercetarea științifică amplă și fără precedent a drepturilor reproductive, având grijă să asigurăm respectarea unor drepturi naturale ale omului, cum ar fi: respectul demnității umane, dreptul la autodeterminare, dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și psihică etc. Aceasta ne va asigura o legislație adaptată la evoluția rapidă a progreselor înregistrate în diverse domenii științifice (medicină, genetică), obținând, în ultimă instanță, protecția eficientă a omului – valoare supremă garantată de stat.

Referințe:

1. STĂNILĂ, L. Despre clone și alte copii reușite. Problema „SAVIOR SIBLINGS". În: *Revista de științe juridice,* 2015, nr. 2, pp. 214-237. ISSN: 1454-3669.
2. РОМАНОВСКИЙ, Г.Б. *Теоретические проблемы права человека на жизнь: Конституционна-правовое исследование:* Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 2006, сс. 1-57.
3. IONESCU, Iu. Căsătoria cuplurilor de același sex: o problemă juridică? În: *Noua Revistă de Drepturile Omului.* 2005, nr. 2, pp. 73-91.
4. ХАЗОВА, О.А. Репродуктивные права в России: пределы законодательного регулирования. В: *Конституционное право: восточноевропейское обозрение.* 2001, № 4, сс. 15-24.
5. ПЕРЕВОЗЧИКОВА, Е.В. *Конституционное право на жизнь и репродуктивные права человека***:** Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Казань, 2006, сс. 1-28.
6. Constituţia Republicii Moldovadin 29-07-1994. În: *Monitorul Oficial,* nr. 78 din 29-03-2016.
7. Lege nr. 138 din 15-06-2012 privind sănătatea reproducerii. În: *Monitorul Oficial*, nr. 205-207 din 28.09.2012.
8. Lege nr. 185 din 24-05-2001 cu privire la ocrotirea sănătăţii reproductive şi planificarea familială. În: *Monitorul Oficial*, nr. 90-91 din 02.08.2001.
9. Cod nr. 1107 din 06-06-2002. Codul civil al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial,* nr. 82-86 din 22-06-2002.
10. Constituția Republicii Slovenia. În: *Codex constituţional: constituţiile statelor membre ale Uniunii Europene.* Prof. univ. dr. Ștefan DEACONU (coord.). Bucureşti: Monitorul Oficial R.A., 2015, în 2 vol., vol. II, pp. 539-589.ISBN 978-973-567-909-5.

11. Constituția Irlandei. În: *Codex constituţional: constituţiile statelor membre ale Uniunii Europene.* Prof. univ. dr. Ștefan DEACONU (coord.), vol. I., pp. 749-801.
12. Constituția Ungariei. În: *Codex constituţional: constituţiile statelor membre ale Uniunii Europene.* Prof. univ. dr. Ștefan DEACONU (coord.), vol. II, pp. 773-837.

Articol elaborat în cadrul Proiectului: „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”. Cifrul: 20.80009.1606.15. Laboratorul de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”, Facultatea de Drept, USM.